

114

oppdragsmelding

Overvåking hjortevilt - hjort Årsrapport 1991

Rolf Langvatn

NINA

NORSK INSTITUTT FOR NATURFORSKNING

Overvåking hjortevilt - hjort Årsrapport 1991

Rolf Langvatn

Rolf Langvatn 1992
Overvåking hjortevilt – hjort
Årsrapport 1991
NINA Oppdragsmelding 114: 1–14

ISSN 0802–4103
ISBN 82–426–0213–1

Klassifisering av publikasjonen
Norsk: Jaktbart vilt
English: Game species

Copyright (C) NINA
Norsk institutt for naturforskning
Oppdragsmelding kan siteres fritt med kilde-
hengivelse

Teknisk redigering:
Jorunn J. Pettersen

Opplag: 60

Kontaktadresse
NINA
Tungasletta 2
N-7005 Trondheim
Tlf.: (07) 58 05 00

Referat

Langvatn, R. 1992. Overvåking hjortevilt – hjort. Årsrapport 1991. NINA Oppdragsmelding 114: 1–14

På oppdrag fra DN og i samarbeid med DN, MVA og lokale viltneemnder har NINA analysert materiale fra hjortejakta 1991 i 19 utvalgte kommuner.

Oppslutningen om undersøkelsene varierte, materiale fra 60–100% av felte dyr ble innsendt fra ulike kommuner.

Generelt er hjortebestanden i vekst og med sterke årsklasser i tidlig produksjonsfase. Dette er særlig utpreget i Møre og Romsdal og Sør-Trøndelag, som også har et godt beskatningsmønster. I Rogaland og Hordaland felles det relativt sett for få kalver, og delvis for mye produktive hundyr. Vekst og reproduksjon hos 1–2 års hundyr ligger noe over gjennomsnittet fra tidligere år, men lite materiale gjør tallene usikre for det enkelte fylke.

Ved forlengelse av jakttida for hjort blir det spesielt viktig å spesifisere fellingsstillatelsene slik at beskatningen av voksne hundyr ikke øker relativt sett. Kravet til minsteareal bør vurderes nøyere, og bare i områder med skadeproblem synes det forsvarlig med reduksjon nå som jaktperioden økes i en del kommuner.

Emneord: bestandsstruktur – beskatning – reproduksjon

Rolf Langvatn, Norsk institutt for naturforskning, Tungasletta 2, 7005 Trondheim.

Abstract

Langvatn, R. 1992. Monitoring cervid populations – red deer. Annual report 1991. – NINA Oppdragsmelding 114: 1–14

In cooperation with DN, MVA and local wildlife boards, NINA has analysed and evaluated population data collected in 19 selected municipalities in 1991. The response to the monitoring programme was positiv, and samples from 60–100% of culled red deer were handed in from different municipalities.

The red deer population is increasing, and strong cohorts are boosting reproduction, particularly in the two northern counties, were also the culling pattern appears best. In Rogaland and Hordaland too few calves are shot, relatively, and reproducing hinds are in some places culled in excess. Growth and reproduction among 1–2 year old hinds seems high compared to figures from earlier years. However, small sample size expose statistics to stochastic variation.

The extended hunting season in some districts should preferably be accompanied with a practice of increased specification of licences issued, to prevent increased harvest of reproductive hinds, relatively. Area requirements for licences should preferably not be lower than today, unless indicated by crop damage.

Key words: population structure – harvest – reproduction

Rolf Langvatn, Norwegian Institute for Nature Research, Tungasletta 2, N-7005 Trondheim.

Innhold	Side
Referat	3
Abstract	3
Materiale	5
Kjønns- og aldersfordeling	5
Rogaland	8
Hordaland	8
Møre og Romsdal	9
Sør-Trøndelag (fastlandet)	10
Sør-Trøndelag (Hitra)	10
Reproduksjon	10
Fellingstidspunkt	13
Generelle bemerkninger	13

Hjortejakta 1991

Materiale

I forbindelse med overvåkningsprogrammet for hjortebestander kom det inn prøver fra ialt 1890 dyr. Av disse var 20 dyr fra diverse kommuner, hovedsakelig fra Tolga og Tynset i Hedmark fylke. Oversikt over materiale fra de ordinære kommuner i innsamlingsprogrammet er vist i tabell 1.

Oppslutningen om undersøkelsen må sies å ha vært svært god, og andelen av innsendt materiale varierte fra ca. 60 til 100% av antall felte dyr. Tilstanden på materialet som kom inn var bra, men det er ønskelig at kjevene rengjøres noe bedre og tørkes før forsendelse. De fleste jegere som felte hundyr var flinke å sende inn reproduksjonsorganer, men noen manglet. På noen av reproduksjonsorganene vi fikk tilsendt var en eller begge eggstokker skåret bort. Generelt var utfyllingen av merkelappene tilfredsstillende, men vi henstiller til jegerne å være nøyere med å undersøke om felte hundyr hadde melk i juret. Det er også viktig at det oppgis om slaktevekten er nøyaktig veid eller anslått.

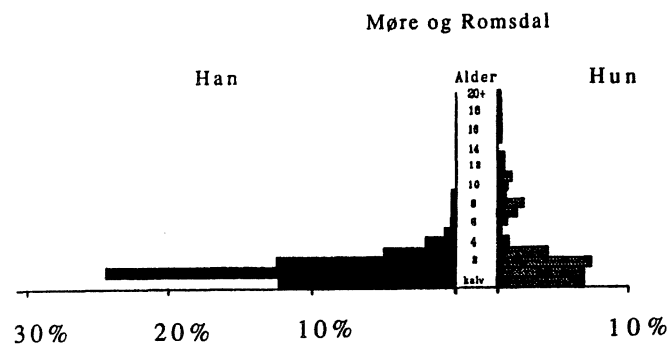
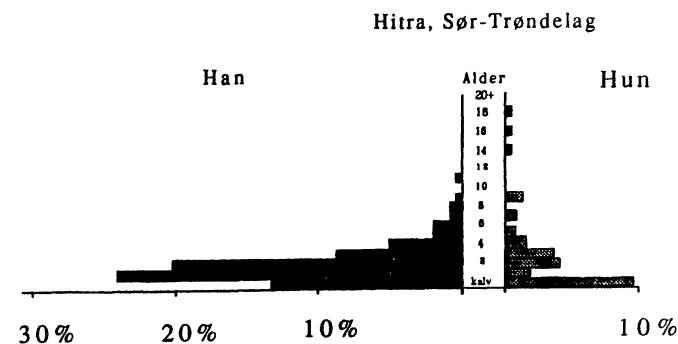
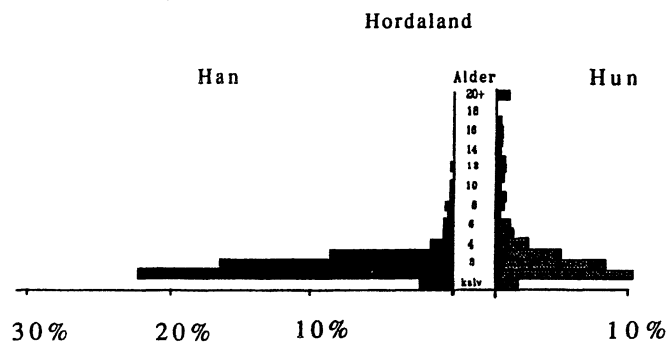
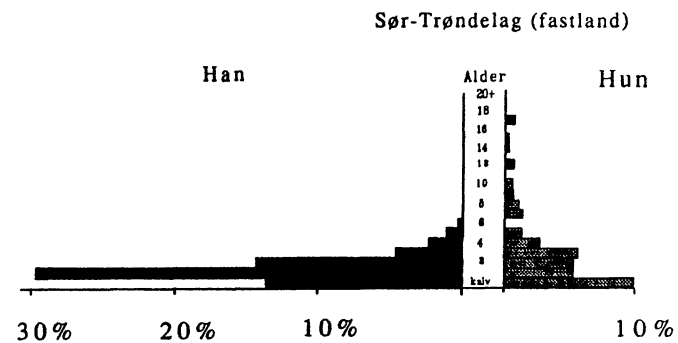
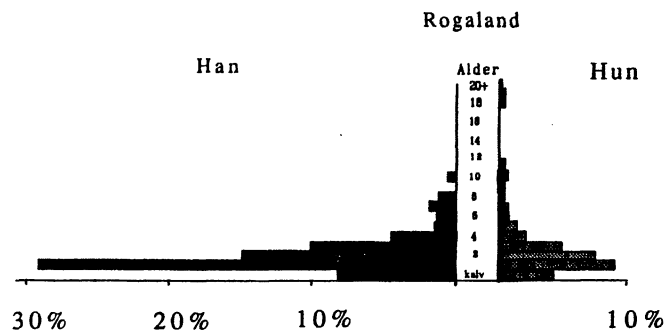
Erfaringene fra første året med dette innsamlingsprogrammet viser at jegerne gjør en imponerende innsats og slutter godt opp om undersøkelsene. Samarbeidet med miljøvernmyndighetene i fylkene og viltmyndighetene lokalt har fungert meget godt, og materialet var oss i hende innen oppgitte frister i de aller fleste tilfeller.

Kjønns- og aldersfordeling

Kommentarene til årets materiale bygger på sammenligning med tidligere data fra de samme fylker som i fjor deltok i overvåkningsprogrammet. Siden vi foreløpig ikke har tilgang på detaljert jaktstatistikk fra de enkelte kommuner, forutsetter vi at innsendt materiale er representativt for totalt fellingsresultat. Kjønns- og aldersfordeling i innsendt materiale fra hvert fylke er vist i fig. 1.

Tabell 1. Oversikt over innsendt materiale. – Samples available from different localities.

Fylke	Kommune	Antall dyr		Sum
		♂	♀	
Rogaland	Suldal	86	24	110
	Sauda	12	6	18
	Tysvær	62	36	98
	Vindafjord	82	39	121
			242	105
Hordaland	Etne	67	46	113
	Ølen	56	30	86
	Sveio	24	14	38
	Tysnes	49	49	98
	Kvinnherad	145	100	245
		341	239	580
Møre og Romsdal	Surnadal	53	30	83
	Rindal	16	4	20
	Aure	105	85	190
		174	119	293
Sør-Trøndelag	Hemne	72	40	112
	Snillfjord	65	38	103
	Hitra	188	53	241
	Agdenes	34	15	49
	Rennebu	16	7	23
	Meldal	45	27	72
	Orkdal	34	16	50
		454	196	650

Figur 1. Kjønn- og aldersfordeling i materialet fra ulike fylker. – Population structure (culled specimens) in different counties.

Rogaland:

Av felte dyr er 70% handyr, og aldersfordelingen indikerer god tilgang på voksne handyr. Det skulle tyde på at jaktpresset ikke har vært særlig stort i forhold til stammens produktivitet. Det er felt relativt færre produktive hundyr enn tidligere. Større andel 1-åringer, særlig handyr, indikerer også god produksjon i bestanden. Andelen felte kalver er fortsatt for lav både i forhold til felte produksjonsdyr og i forhold til stammen som helhet. Med nåværende fellingsmønster blir det utvilsomt gående en del morløse kalver. Uttaket av kalv kan økes med ca. 80% i forhold til fjorårets materiale, uten at det går ut over bestandens struktur og produktivitet på lenger sikt.

Med bedre fellingsmønster (større andel kalver) vil beskatningen av hjort i de fleste kommuner kunne økes noe. Det gjelder kanskje spesielt Tysvær og Vindafjord som synes å ha svært god tilgang på voksne hanhjorter, noe som gjenspeiler relativt beskjedent jakttrykk. Vindafjord har dessuten ekstremt lav fellingsandel av kalv.

Hordaland:

Kjønnsfordelingen i innlevert materiale fra Hordaland var 59% handyr og 41% hundyr. Dette er en akseptabel fordeling, og litt høyere for handyr enn gjennomsnittet for tidligere år. I 1991 synes det å ha vært bra tilgang på handyr to og tre år gamle, mens andelen eldre handyr ligger noe lavere enn gjennomsnittet fra tidligere. På landsbasis har Hordaland tradisjonelt utmerket seg med ekstremt lav fellingsandel av kalv. Dette var også tilfellet i 1991 (5,9%), og sammenholdt med relativt høy avskytning av produktive hundyr er dette et noe uheldig mønster i beskatningen av hjortebestanden. De fem kommunene som inngår i overvåkningsprogrammet behøver nødvendigvis ikke å være representative for hele fylket, men fra tidligere undersøkelser vet vi at det gjenstår mye arbeid med et bedre beskatningsopplegg for hjorten i fylket. Hjortebestanden har for tiden et stort vekst- og produksjonspotensiale, men dette utnyttes ikke tilstrekkelig med nåværende praksis. Beskatningstrykket bør i større grad legges over på unge, uproduktive dyr til avlastning for produktive hundyr. Vi kjenner også til at valdstuktur og tildelingsmønster for fellingstillatelser i en del kommuner ikke er så bra som ønskelig, og dette vil i praksis

forplante seg i retning av en mindre bra beskatning.

Alle kommuner i Hordaland vi fikk materiale fra i 1991 har for lav fellingsandel av kalver. Best resultat hadde Tysnes (10,2%), men i denne kommunen var fellingsandelen av hundyr totalt sett for høy på alle alderstrinn fra ett år og oppover. Med en firedobling av andel felte kalver ville beskatningsmønsteret i Kvinherad være rimelig bra. Aldersfordelingen blant voksne hundyr i denne kommunen indikerer at jaktpresset på produktive koller ikke bør økes.

Møre og Romsdal:

Kjønnsfordeling i innsendt materiale var 59% handyr og 41% hundyr. De tre kommunene fra dette fylket som inngikk i undersøkelsene viser samlet et godt avskytningsmønster. Materialet fra Surnadal og Rindal var imidlertid noe begrenset. Aldersfordelingen i materialet er preget av stort antall dyr i yngre aldersklasser (under 6 år). Dette kan henge sammen med at etter de harde vintrene i 1985 og 1986 har nye, sterke årsklasser tatt over produksjonen. De milde vintrene de siste 3–4 åra gjorde at vinterdødeligheten har vært usedvanlig lav siden 1987. De sterke årgangene som nå er i produksjon og rekrutteringsfase gjør at hjortebestanden har stor vekstkraft dersom beskatningsmønsteret fortsetter like bra som tilfellet var i 1991.

Hjortebestanden i de tre nordmørs-kommunene må delvis ses i sammenheng med kommuner som Hemne, Orkdal og Meldal. Karakteristisk for denne regionen er at forvaltningen av hjortebestanden nå synes å være på et godt spor. Med mindre skadeproblem eller andre forhold gjør det betenkelig, burde det nå ligge godt til rette for å stabilisere bestanden på nåværende nivå, eller eventuelt øke den der de lokale forhold ligger til rette for det. I så fall bør ikke beskatningen av produktive hundyr økes nevneverdig utover dagens nivå. Dermed vil en også kunne sikre den fordeling av dyr i terrenget som i stor grad avhenger av de voksne hundyras tradisjonelle tilholdssted.

Sør-Trøndelag (fastlandet):

Samlet for de seks kommunene som inngikk i dette området ble det skutt 65% handyr og 35% hundyr. Andelen felte kalver var 23%, en andel som trolig ikke bør økes nevneverdig ut fra betraktninger om rekrutteringsrate og kalvenes vanligvis høyere vinterdødelighet.

Aldersfordelingen i materialet indikerer en relativt ung bestand med godt vekstpotensiale, forutsatt at beskatningsmønster og -omfang ikke endres vesentlig fra hva det var i 1991. For tiden synes hjorteskadeproblemet å være av begrenset omfang, og ved å beholde nåværende beskatningsnivå vil en kunne oppnå en økning i bestanden dersom det er ønskelig.

Avskytningsmønsteret i de seks kommunene som deltok i undersøkelsen var gjennomgående bra, men enkelte kommuner bør unngå at andelen kalv som felles overskrider 20–25%. I materialet fra Meldal var f.eks. andelen kalv 35%, og dersom avskytingen totalt sett lå nær netto produksjon vil dette medføre en viss rekrutteringssvikt for denne årgangen.

Sør-Trøndelag (Hitra):

Fra Hitra kom det inn prøver fra ialt 241 dyr, hvorav 78% var handyr. Den påfallende lave andelen hundyr indikerer god tilgang på handyr, også i høyere aldersklasser. Ved å beholde nåværende jakttrykk vil hjortebestanden på Hitra trolig kunne øke en del de nærmeste åra, ettersom sterke årsklasser nå går i produksjon. Forvaltningen av hjortebestanden på Hitra synes å være på et godt spor, og så langt vi kan lese av innsendt materiale er utsiktene for videre bestandsutvikling svært gode.

Reproduksjon

Sammenlignet med mange hjortebestander ellers i Europa har den norske bestanden høy reproduksjonsevne. Kalvingsprosenten hos hundyr som er fire år og eldre er praktisk talt 100%, mens ca. 95% av tre års hundyr føder kalv (ble drektig som to-åringer).

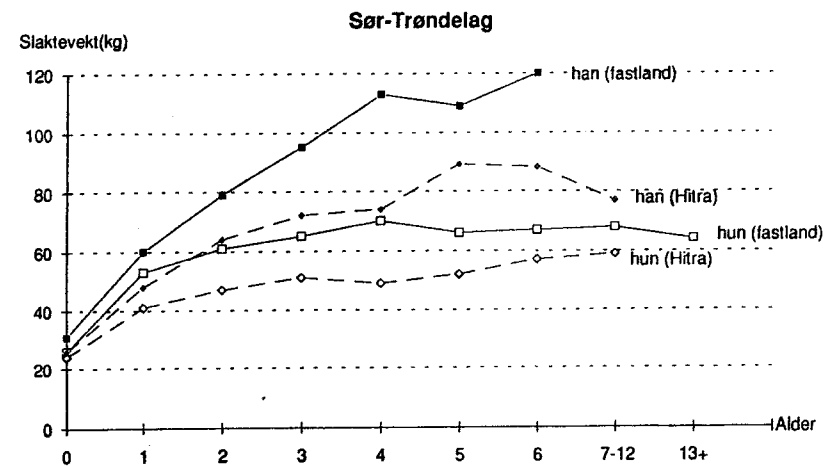
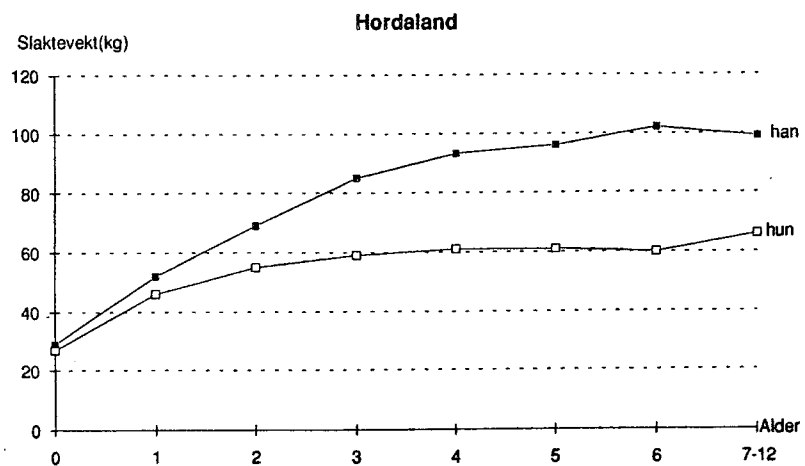
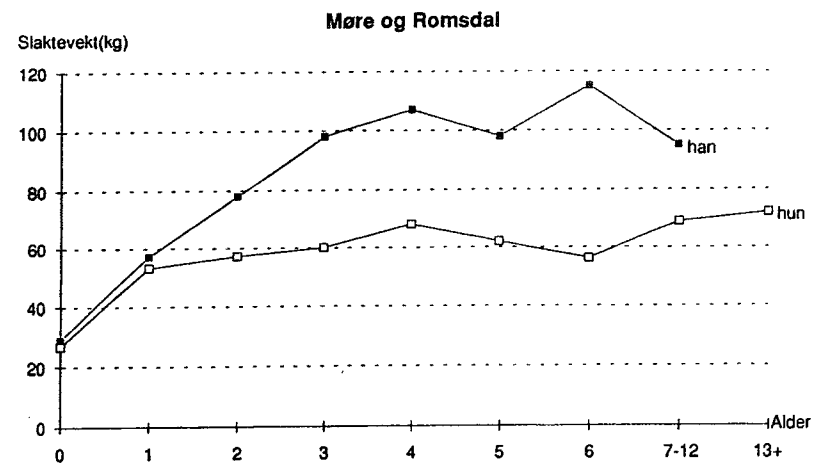
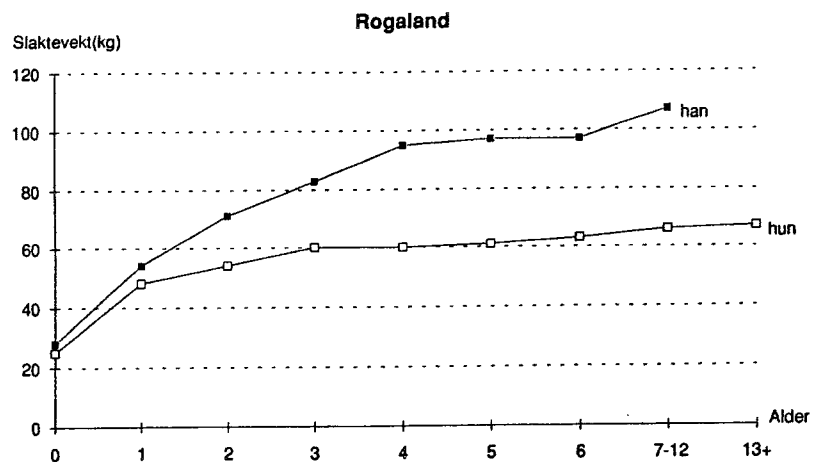
Variasjonen mellom ulike landsdeler går på andelen av 1½ års hundyr som blir drektige. Denne andelen er sterkt knyttet til kroppsstørrelse, og ettersom størrelsen hos norsk hjort varierer fra sør til nord og fra kyst til innland, er det ikke uventet at også drektighetsprosenten hos 1½ års hundyr varierer på lignende måte. Kalvingsprosent for ulike aldersklasser i ulike fylker er vist i tabell 2.

Tabell 2. Kalvingsprosent hos hundyr. – Natality rate for hinds.

	2 år	3 år	4 år og eldre
Rogaland	66.7	100.0	100.0
Hordaland	62.0	97.1	100.0
Møre og Romsdal	75.0	100.0	100.0
Sør-Trøndelag:			
(fastlandet)	78.0	100.0	100.0
(Hitra)	44.0	100.0	100.0

Verdiene for drektighetsprosent hos 1½ år gamle hundyr er høyere enn gjennomsnitt for tidligere år, men det må understrekes at relativt få individer inngår i tallmaterialet fra 1991, og tallene er usikre. Forholdet mellom ulike fylker er i samsvar med tendenser fra tidligere undersøkelser, mens disse verdiene ligger 10–20% lavere for 1½ års gruppen. Det kan imidlertid være at milde vintre de senere år, samt gode oppvekstvilkår ellers har frambrakt årsklasser med god kroppsstørrelse og kondisjon, noe som igjen har ført til høyere drektighetsprosent hos 1½ års hundyr. Slaktevekter for dyr i ulike aldersklasser er vist i figur 2.

Variierende kalvingsprosent for 2-års koller er av de faktorer som slår sterkest ut for stammens totale produksjon. Derfor er det viktig å følge utviklingen hos 1 og 2 års dyr, for dermed å kunne gi bedre indikasjoner på hjortestammens utvikling og produktivitet de nærmeste åra. Samlet sett gir materialet fra 1991 et klart inntrykk av at hjortestammen er i vekst og med et godt produksjonspotensiale.

Figur 2. Slaktevekt for ulike kjønns- og aldersgrupper i ulike fylker. – Dressed weight by sex/age and county.

Fellingstidspunkt

Naturlig nok felles det flest dyr i september, og færrest i november (tab. 3). Erfaringsmessig vil innlandskommuner felle mesteparten av dyra tidlig i sesongen, mens kystkommunene i større grad har nytte av jaktperioden i november. I materialet er det en viss tendens til at voksne hanhjorter oftest felles i oktober.

Tabell 3. Andel hjort felt i ulike måneder under jakta.
– Proportion of red deer culled in different months during the hunting season.

	Sept.	Okt.	Nov.
Rogaland	42.1	39.8	18.2
Hordaland	41.3	42.0	16.7
Møre og Romsdal	43.1	35.9	21.0
Sør-Trøndelag	51.0	31.6	17.4
Gjennomsnitt	44.4	37.3	18.3

Kalver øker i gjennomsnitt med 3–4 kg i vekt fra september til november. Slik sett vil det være bedre utnyttelse av produksjonen om kalver, og for den del også hundyr ble felt noe senere i jakta.

Generelle bemerkninger

En del områder får utvidet jakttid for hjort fra kommende høst. Det er grunn til å tro at det i seg selv vil øke fellingsprosenten totalt sett. Da er det spesielt viktig at tildelte fellingstillatelser er spesifisert slik at en oppnår tilsiktet kjønns- og aldersfordeling i uttaket. Tildeling av "frie" dyr bør begrenses slik at voksne hundyr ikke beskattes for hardt.

Med utvidet jakttid bør en være varsom med å redusere kravet til minsteareal, med mindre det er knyttet til skadeproblem med en viss geografisk utstrekning. Enkelte kommuner bør heller heve arealkravene, og dessuten arbeide for bedre organisering av jaktvald. Fra myndighetenes side er det nå etablert forutsetninger og virkemidler som burde gjøre det mulig med enda bedre forvaltning og utnyttelse av hjortebestanden.

114

nina
oppdrags-
melding

ISSN 0802-4103
ISBN 82-426-0213-1

Norsk institutt for
naturforskning
Tungasletta 2
7005 Trondheim
Tel. (07) 58 05 00